

**ՎՐԱՍՏԱՆԻ ԹԵՄԱԿԱԼ ԱՌԱՋՆՈՐԴ
ՅՈՒՆԵՍԿԵՍ ԱՐԺԱՆԱԿԱՏԻԼ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԻ
ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ
ՅՈՎՀԱՆՆԵՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏ ՎՐԱՍՏՅՈՒՆ**

(Շախուհանյանի թիւնն):

Բարձր արժանապատիւ Յովհաննէս
վարդապետ

Սիրեցեալ մեր ի Տէր.

Յետ մեկնելոյ ի ձէնձ վշտակրութեամբ
ճանապարհի, բայց խնամօք վերին տեսչու-
թեան առանց փնտսու մուտ դործեցաք ի
տեղս ի 10 ամսոյս:

Որպէս պատմեցի ձեզ յայդր վասն
աշակերտի ձերոյ՝ մանկան, թէ իւրեք ցաւօք
տարաբաղտիկ եղեւ, եւ տրտմութիւն էր
մեզ եւ ձեզ. եւ միամտութիւն տուաք եւս,
թէ առողջացեալ էր, սակայն ի դալ մեր
աստ կրկին տեղեկացաք, թէ փոխանցական
ցաւն դտեալ է զխեղճ երեխայն, եւ աստ
անդ դուցէ ճամբաւեսցի ցաւն տղային. եւ
բժշկելն զնա դուցէ երկարեսցի. լաւ դատե-
ցաք զհոգեզաւակն ձեր վեր առաքել յայդր
առանց յայտնի ու մեծ լինելոյ ցաւոյն, զի
ձերդ ճայրական խնամատարութիւն, զի
յայդր յանձնելով բժիշկ Գէորգին, յուսամ
չոյտ ուրախացի մանուկն առողջութեամբ:
Լաւ էր յերաւի, զի մնայր աստ յուսումնա-
բանին, եւ վարժութիւն ստանայր, բայց
այդպէս պատահեցաւ. ո՛չինչ այլեւայլու-
թիւն բերցես ի միտս:

Ի թիւս օրհնութեան զրոյ արժանաւոր
իշխանաց էր եւ սոյն՝ Սղիախու իշխան Աղայ
Յարութիւն Շահվէրդով. բայց չգիտեմ ո՞ր-
պիսի մոռացմամբ մնացեալ է, եւ չէ գրեալ
դուրին կոնդակն օրհնութեան:

Մատո՛ Սրբազնագոյն Օծութեան զայս
ծանուցումն. թէ յիշեալ այրս գործակա-
տար է ի վաղուց հետէ սուրբ Աթոռոյն եւ
հաւատարիմ, արժանի է այսմ զչնորհ օր-
հնութեան իւրոյ ընձեռել. ապա փոյթ եւ
այսմ տուր կատարումն:

Մնամ կատարեալ սիրով վասն ձեր
Յովհաննէս Արքեպիսկոպոս
Վրաստանեայց:

15 Ապրիլի 1831. ի յԱռաջնորդարան
Տփլիսոյ:

Բարձր արժանապատիւ Յովհաննէս
վարդապետ

մտերիմ սիրելի.

Ձերկոսին գրութիւնս ձեր ի 17էն եւ ի
24էն Ապրիլի հետզհետէ ստացեալ՝ հասու-
ամենայն գրելոցն ի ձէնձ եղեաք. եւ զօր-
հնութեան թուղթն յանուն Աղայ Յարու-
թեան Շահվէրդեանց՝ մատուցեալ ինքեան,
լուաք ի նմանէ զբան շնորհակալեաց:

Վասն մանկան Մկրտչի գիտեմք՝ զի
ցաւ մեծ եղեւ ձեզ, այլ եւ այս իսկ յայտնի
ինչ լիցի ձեզ, զի մեր առաւել եւս մոր-
մոքեցաւ սիրտ ընդ այնպիսի տարաբաղդ
դիպուածն՝ որ ստիպեաց զմեզ վերադար-
ձուցանել զնա առ ձեզ: Քաջայոյս եմք, թէ
մտերմութիւն ձեր մեզ՝ ո՛չ եթող ձեզ յօ-
տարոտի կարծիս ինչ ընկղմել զմէնձ:

Ակնկալութիւնն զապագայ բախտաւո-
րութենէ ձեր՝ որում հետեւին ջանք մեր,
որպէս յուսամք՝ ոչ անազան յաջողեսցի ի
ի միխթարութիւն ձեր եւ ի լրումն փափա-
գանացդ:

Թուղթ մի գրեալ յանուն ձեր՝ նախ
առաքեալ էր աստի այդր պահարանաւ
թղթոց Արքեպիսկոպոսին Սերովբէի, եւ զի
մինչեւ ժամանակեալ պահարանին այդր՝ նա
ինքն Արքեպիսկոպոսն մեկնեալ էր այտի.
նոյն պահարան դարձեալ ժամանակեալ այսր
առ ինքն, թուղթ ձեր անդրէն եկն ի ձեռս
մեր. զոր ահա ընդ սմին մատուցանեմք:
Չմիւս թուղթն գրեալ յանուն դուրին վեհա-
փառութեանն՝ որ եղաւ ի սմին, դուք
ինքնին մատուցիք Արքեպիսկոպոսին Բարս-
ղի՝ առ ի հասուցանել ի ձեռս դուրին Օծու-
թեանն:

Երկտեսակ թուղթն՝ զորոց գրեալն
էիք, փոշտի եւ կալանցիկի, զնեցան եւ կան
ի պատրաստի, զորս հանդերձեալ եմք ա-
ռաքել առ ձեզ՝ ընդ դիպել հաւատարիմ
ուղեւորի:

Բարեացակամ ձեզ միշտ

Արքեպիսկոպոս Հայոց Վրաստանի
Յովհաննէս:

Թիւ 215.

Ի 8 Մայիսի 1831. ի Տփլիս:

Գերապատիւ Բարսեղ Արքեպիսկոպոսի
սիրելոյն մերում յարգանօք սիրոյ ողջոյն
մատուցի առ ի մեր դիմաց. ունէաք ի մտի

դրել եւ նմա դառանձին թուղթ, այլ չեղաք ձեռնհաս:

Բարձր պատուոյ արժանաւոր Յովհաննէս վարդապետ Անդամակից եւ Ատենա-դպիր սրբազան Սիւնհոգոսի:

Ճանաչելով զսիրելիդ իմ հաւատարիմ առ իս յամենայն՝ առաջի առնեմ, զի ընդ ստանալ ձեր զօրինակ վճռագրոյն վասն Յարութիւն վարդապետի Ալամդարեանց՝ զոր առաքեցի նորոգ առ Սիւնհոգոսն ի հաստատել, փոյթ կալլիք զկատարմանէ նորին ոչ անագան՝ վաւերացուցեալ հաստատութեամբ Անդամոց խորհրդարանին: Եւ ի պարբերութեան անդ՝ ուր խաչանշանաւ Խրանն որոշի, ուչ ի կուրծս բերեալ տեսլիք, թէ հրամանն՝ որ առ Ալամդարեանն գնալ ի Տփլիսայ աստի ի Հաղբատ, ի դիմաց սրբազան կաթողիկոսի՞ գրեցաւ՝ թէ Սիւնհոգոսի. եւ որպէս զիարդ եղեալ իցեն իրքն, ըստ այնմ՝ յարմարեալ ամբողջացուցիք զբանն. զորոյ եւ զպատճէնն յետ հաստատութեան՝ հանդերձ առաջնոյ վճռագրոյն օրինակաւ՝ զոր նախ քան զսոյն առաքեալ էր իմ առ Սիւնհոգոսն, հասուցի՞ք առ իս:

Այլ հարկաւոր զիտելիք ծանուցեն ձեզ ի թղթոց մեր՝ որ առ բարձր սրբազան Արքեպիսկոպոսն Բարսեղ:

Արքեպիսկոպոս Հայոց Վրաստանի Յովհաննէս:

Թիւ 257.

Ի 30 Մայիսի 1831, ի Տփլիս:

Մանուկն Մկրտիչ որդեակն իմ եւ ձեր եղբ՝ արդեօք զբոյժ յախտէն՝ զոր ունէր, ծանուցիք ինձ: Զսիրեցեալն յինէն Խաչատուր Էլիմիրզեանց ընդ յատուկ ակնարկութեամբ ձեր ունելով՝ փոյթ կալլիք պահել զնա սրտադիւր յամենայն, եւ լինել վերահասու յամենայն ի գործս պաշտաման նորա:

Ի Թիֆլիսոյ, ի Յովհաննէս սրբազանէն առ իս, ի 36 Մայիսի 1831, ի 7 Յունիսի ստացեալ պատասխանին գրեցաւ:

Ռ. ԱՅՐԱՆԱՍԻՆ

ԱՐԵՎԷ ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒՆ ՄԷՁ

(Շարունակութիւն եւս վերջ:)

3. Արեւակը երկրի տակէն արեւմուտքէն արեւելք անցնելէ վերջը դարձեալ մարդիկներու աշխարհը կ'ելլէ: Արեւու ծագիլը Շնորհալիի յիշած հանելուկին մէջ ծնանիլ բառով բացատրուած է. «մանուկ, որ ծնանէր»: Իսկ Վանեցիներու կարծիքը, թէ արեւամայրը կը բալուէ եւ կը դիեցնէ արեւը, կ'ենթադրէ նորածին երեխայ մը: Եզրիպտացիներու Ռան ամէն օր նոր կը ծնի:

Խաւարի ոգիները որոնք մինչեւ հիմայ տիրապետած էին երկրի վրայ, այլ եւս անոր լոյս երեսին առջեւէն խոյս կու տան եւ իշխանութեան ասպարէզն արեւուն կը ձգեն: Սրուանձտեանց¹⁰³ վանեցիներու մասին կ'ըսէ. «Այն տեղի առաւօտը՝ ո'չ արեւածագումն է եւ ո'չ քաղաքակրթեալ տեղերու պէս՝ արեւածագումէն քանի մը ժամ ետքը. այլ՝ երբ լուսոյ աստղը իր գլուխը կը բարձրացնէ: Այս վայրկենիս Այդեստանեայց եկեղեցեաց ժամհարները տանիքն ելած երեսներն երկրի կը խաչակնքեն. «Գողու ժամ» կը զարնեն. գողերը կ'անհետանան, դեւերը կը հալածուին եւ դադանները որջերը կը քաշուին»: Նորածագ դիւահալած արեւակը մեծ յարգանք կը դնէ ժողովուրդէն: Բաղմավաստակն Լալայեան¹⁰⁴ կ'ըսէ. «Վարանդայում դեռ մինչեւ այժմս էլ ծերունիներ եւ պառաւներ կան որոնք պաշտում են արեւակ եւ լուսին: Շատ անգամ պատահում է որ սրանք ծունր են չորում նոր ծագող արեւակի... առաջ եւ աղօթում նրան այսպէս. «Աստծոյ ցնծուղն տուած ըրիզնակ... իմ երեսս քո ոտանդ տակը, դու իմ խոխէքս պահես»: Նոյն տեղը եթէ գիշեր ատեն մէկն օձ — որ անսուրբ՝ եւ չար աստուածներու կենդանի կը համարուի — վերաւորէ մեռցնելու դիտումով, օձը չի սատկիր մինչեւ արուսեակի ծագիլը¹⁰⁵: Մարդագայլերը, գոռնաթափ-

¹⁰³ Մանանայ, էջ 40: Abeghian, անդ, էջ 37: Մատիկեան, անդ, էջ 260:

¹⁰⁴ Ա. Ղ. Ք. Հ. Բ., էջ 216: Նոյնպէս նաեւ Գանձակի մէջ, 2, էջ 344, եւ այլուր: (Շատ հաւատարմութիւնը հեթանոս հայուն սրտին մէջ մեծ տեղ զբաւած ըլլայ: Ասոր դորաւոր փաստ կրնանք նկատել «Արեւադալի ժամը», որ անշուշտ հեթանոսական սիրելի պաշտօնի մը տեղը զբաւած է, բնականաբար մերժելով ամէն ինչ որ հեթանոսական է եւ տալով անոր քրիստոնէայ նկարագրը:

¹⁰⁵ Ա. Ղ. Ք. Հ. Բ., էջ 243: